

Салим Кадри Керими. *Иселувањето на Турците и другото муслиманско население од Македонија во Турција, по Втората светска војна*. Скопје: Академски печат, 2021, 565.

Познато је методолошко упутство да наслов научног рада треба да буде кондензат проблема коме је рад посвећен или, другим речима, да правилно конципиран научни рад треба да буде „проширење“ свог наслова. Иако је у овом случају наслов рада нашег искусног дипломате и научника Салима Кадрија Керимија експлицитно посвећен исељавању Турака и другог муслиманског становништва из Македоније, једним делом је упућен на анализу политике ФНР Југославије (тј. СФРЈ). Наравно, не ради се ни о каквој непрецизности аутора. Напротив, имајући у виду да је главни предмет истраживања исељавање из Македоније, политичка контекстуализација је нужно одређена извором централне политичке власти која управља емиграцијом а то су, као што је познато, током најинтензивнијег периода исељавања муслиманског становништва из Македоније, биле власти тадашње заједничке државе ФНР/СФР Југославије.

Временски контекст проблема истраживања, које је првенствено посвећено периоду после Другог светског рата, нужно излази из ових хронолошких оквира. Потреба за историјским континуитетом, коју аутор прецизно учава, обавезује га да се осврне на политику југословенске државе у вези са овим питањем пре и после Другог светског рата. Стога је Салим Кадри Керими отворио могућност преиспитивања утицаја драстично измењеног политичког система у односу на основну политику Југославије према организованом (присилном) исељавању муслиманског становништва са његове вековне територије.

Аутор аргументовано, већ на овом првом кораку, демонстрира како поједини културни и верски стереотипи показују изузетан отпор и опстају и после корените промене друштвено-политичког система. Наиме, Југославија, која је, логично, имала контролу над читавом својом територијом, након укидања капитализма и монархије и увођења социјализма, сагласно социолошким и политичким сазнањима која су оптимистички промовисана у наводне „законитости“, заиста је променила своју друштвено-историјску стратегију прилагођавајући јој свој административни апарат, законодавство, те социјални систем и друштвене односе. Али, како је Салим Керими утврдио овом изузетно важном студијом, однос према Муслиманима и политика њиховог исељавања, супротно такозваним „законима“, остали су практично идентични. Као да се ништа није променило, негативни стереотипи о Турцима и муслиманском становништву, идеолошки створени средином 19. века, нису се променили.

И већ са овим сазнањима, књига Салима Кадрија Керимија представља веома важно теоријско дело, истински контрапункт свим класичним теоријама друштвеног детерминизма! Наравно, вредност ове теоријске сугестије за аутономни карактер идеологије у односу на друштвено-политичке промене, чак и када су оне радикалне као у случају Југославије пре и

после Другог светског рата, у овом научном раду додатно је потврђена анализом специфично вођене политике НР/СР Македоније, после Другог светског рата, по истом питању.

Имајући у виду ова методолошка сазнања, аутор је дефинисао теоријски конзистентан оквир за реализацију основног циља свог истраживања, а то је „коначно разјашњење истине о разлозима исељавања великог броја Турака, Албанаца, Торбеша/Горанаца и бошњачког становништва ФНР Југославије / НР Македоније, у Турску после Другог светског рата“ (стр. 14). Посебна вредност овог рада је у томе што Салим Кадри Керими комбинује строгу научну егзегезу са хуманистичком инспирацијом, што је тако ретко, премда и неопходно у савременој социолошкој, културној и политичкој продукцији. Наиме, сама тематика императивно намеће максимално ригорозну чињеничну, архивску и документарну утемељеност, али свакако захтева и активну етичку перспективу, односно општу хуманистичку процену тако осетљивог процеса као што је исељавање, по дефиницији везаног за дискриминаторске импликације, крупне хуманитарне проблеме, колективне трауме и појединачне трагедије.

Керими јасно истиче ову моралну и друштвену ангажованост, показујући висок степен патриотске свести, емпатије и племенитости осећања са којима приступа научним чињеницама везаним за исељавање. У том контексту треба разумети његову неопходну и, наравно, принципијелну критичку дистанцу, наговештену на самом почетку овог научног рада. Та дистанца је фактор који сувопарно научно дело „без душе“ подиже на ниво ангажованог хуманистичког пледоајеа у коме дескриптивна фактографија и логички доследно тумачење садржаја политичких одлука функционишу као претпоставка за далеко важније и релевантније етичке синтезе. И управо у тој вишеслојној синтези треба видети основни допринос и велику вредност ове књиге. Другим речима, критика тадашњих југословенских/македонских власти није само прагматична, иако је и тај аспект аутор детаљно и компетентно реализовао.

Његова права, суштинска критика је хуманистички надахнута и као таква представља енергично запажање и недвосмислено упутство за садашњу и сваку будућу владу у мултиетничким и мултикултурним заједницама. Овај квалитет, готово изгубљен у мору функционалистичких и структуралистичких интерпретација, ставља дело Салима Кадрија Керимија раме уз раме са највреднијом продукцијом друштвене мисли на овом простору.

Његови експлицитни изрази чуђења и отвореног неслагања са политиком тадашње југословенске/македонске власти постали су разумљиви и прерасли су у морални став са којим сваки човек који није изгубио хуманистичку свест и морални интегритет једноставно мора да се сложи. Аутор наговештава свој задатак као покушај да опише и разјасни политику некадашњих политичких власти према „својим сународницима муслиманима, који су без разлога, тајно третирани као непожељни и навођени/терани да напусте своја вековна огњишта“ (14). Свестан огромног несклада

овакве дискриминаторске политике са вековном традицијом међусобног поштовања и суживота свих народа у Македонији (и наравно, широм Балкана), аутор истиче своју критику ове политике подсећањем да такав став према муслиманском становништву нема ничег заједничког са чињеницом да су на овим просторима вековима живели обични грађани Македонци, Турци, Албанци, Торбеши, Бошњаци, Роми, Власи, Срби и други, изражавајући чврсто уверење да ће сви они „наставити да живе заједно заувек, помажући једни другима у добру и злу“.

Посебно је важно истаћи чињеницу да ова књига директно, али и правилно документована, улази у одређена отворена питања која су у македонској научној јавности далеко од недвосмисленог разрешења. Врло је вероватно да ће то изазвати одређене полемике и контроверзе. Међутим, у озбиљној науци полемика је не само неизбежна већ је и добродошло оруђе за рашчишћавање нагомиланих предрасуда и несугласица које произилазе из недовољних или нетачних информација, под условом да је оно засновано на чињеницама и поштовању саговорника. Утемељена на обимној домаћој и страниј документацији и архивској грађи већине суседних земаља и највиших научних институција, као и на личним изјавама низа компетентних саговорника, књига Салима Кадрија Керимија управо представља парадигму једне такве научне студије.

Уз све своје квалитете, ова студија заслужује да буде поздрављена као редак и важан догађај у нашој друштвеној науци. Начин на који она приступа политичком односу према муслиманском староседелачком становништву на Балкану и конкретно у Македонији, што је једно од најважнијих питања у односима балканских народа, књигу Салима Кадрија Керимија *Иселувањето на Турците и другото муслиманско население од Македонија во Турција, по Втората светска војна* препоручује у три важна аспекта: то је подсећање на континуирану политичку неправду, афирмација истине и, с обзиром на њену ангажовану хуманистичку инспирацију, представља драгоцен допринос будућности.

Ферид МУХИЋ

Александар Животић. *Московски гамбит. Југославија, СССР и продор Трећег рајха на Балкан (1938–1941)*. Београд: Сlio, 2020, 709.

Књига Александра Животића *Московски гамбит. Југославија, СССР и продор Трећег рајха на Балкан (1938–1941)* јесте дело сложеног наслова у коме његов први део, *Московски гамбит*, представља основну тезу аутора.